

MEZIPŘEDMĚTOVÉ ÚLOHY s tematikou „NANO“

© Zdeňka Hájková, 2009

Tento materiál je součástí diplomové práce „Návrh implementace nových poznatků z interdisciplinárního oboru „nanotechnologie“ do výuky přírodovědných předmětů na SŠ“ vypracované na Katedře učitelství a didaktiky chemie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze pod vedením RNDr. Petra Šmejkal, Ph.D.

4. Pro dosažení zajímavých barevných efektů se do skel přidávají prášky zejména ze stříbra, zlata, zinku, kadmia, síry a selenu. Zapiš značky uvedených chemických prvků v daném pořadí.
5. Pokud jsou poháry osvětleny zevnitř, jsou zbarveny .....
6. Poháry byly pravděpodobně vyrobeny ve 4. století našeho letopočtu v Římě, kde byla úředním jazykem latina. Jak se latinsky řekne stříbro?
7. Unikátní zbarvení skla pohárů je způsobeno přítomností krystalů ze slitiny stříbra a zlata o velikosti několika desítek .....
8. Předpona nano- se používá jako první část řady slov (zmíněny byly např. nanotechnologie, nanokrystaly). Její význam je malost, drobnost, trpasličtí. Zkus odhadnout, co znamená řecké slovo „nanos“, ze kterého je tato předpona odvozena.

Úloha 2: Alotropické modifikace uhlíku

Forma: osvojovací

Interdisciplinarita: chemie – geologie

Alotropické modifikace představují různou formu uspořádání atomů daného prvku. Jednotlivé modifikace se od sebe liší nejen fyzikálními vlastnostmi (tvrdostí, hustotou apod.), ale také svým chemickým chováním. **Uhlík se vyskytuje v několika alotropických modifikacích** – některé jsou přírodní, další byly připraveny uměle v průběhu posledních dvaceti pěti let a jeví se jako velmi perspektivní nanomateriály.

(Obrázky byly převzaty z <http://images.google.com>.)

Úkol: S použitím následujících pojmů se pokus správně doplnit tabulku.

polovodič; měkký (3,5); diamant; šesterečná; průhledné, silně lámající světlo; grafit (tuha); fulleren (C_{60} – fullerit); nevodič; krychlová; vodič; měkký (0,5 – 2); šedočerné, vrstevnaté; krychlová; hnědočerné, lesklé; nejtvrďší nerost (10)

Alotropická modifikace		Krystalová soustava	Tvrdost	Vzhled krystalů	Elektrická vodivost
přírodní					
přírodní					
umělá					

Úloha 3: Tři Nobelovy ceny za práci v nanosvětě

Forma: motivační, osvojovací

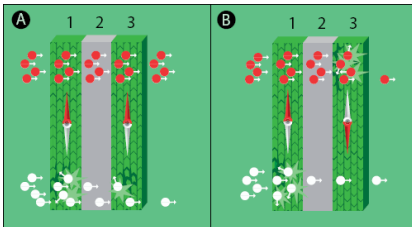
Interdisciplinarita: chemie – fyzika

V posledních třiceti letech zaznamenala nanotechnologie neuvěřitelně rychlý rozvoj. Došlo k několika zásadním objevům v oblastech nanovědy a nanotechnologie, které podstatně posunuly vývoj vědy a techniky, a byly proto odměněny Nobelovou cenou. O které objevy šlo, prozrazují obrázky níže.

Úkol: Spoj každý obrázek se jmény, pojmy a charakteristikami, které se k němu vztahují.

přístroj umožňující pozorovat jednotlivé atomy a molekuly a dokonce s nimi manipulovat

kvantově-mechanický jev, který umožnil výrazné zvýšení hustoty zápisu dat na harddiscích

Albert Fert a Peter Grünberg

první uměle připravená alotropická modifikace uhlíku

Gerd Binnig a Heinrich Röhler

NC 1986

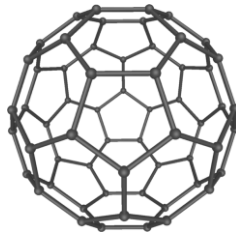
NC 2007

NC 1996

skenovací tunelový mikroskop (STM)

obří magnetický odpor (gigantická magnetorezistence, GMR)

fullereny (na obr. fulleren C₆₀)

Harold Kroto, Robert Curl a Richard Smalley

(Obrázky byly převzaty z <http://images.google.com>.)

Úloha 4: Biogenní minerály (biominerály)

Forma: osvojovací

Interdisciplinarita: chemie – biologie – geologie

Příklad nanotechnologie můžeme nalézt na pomezí živé a neživé přírody. **Formou přírodní nanotechnologie je totiž biomineralizace, proces, při němž organismy produkují tzv. biogenní minerály (biominerály),** které se stávají součástí jejich organismu a fungují nejčastěji jako opora těla nebo ochrana před predátory. Příroda řídí syntézu těchto minerálů – kontroluje rozměr, tvar, uspořádání krystalů a jejich interakci s organickými sloučeninami, což ovlivňuje výsledné vlastnosti materiálů, jako např. vysokou pevnost, odolnost proti lomu i estetický vzhled. Biomateriály, kompozity biogenních minerálů a organických molekul, jsou v současnosti jednou z hlavních oblastí výzkumu materiálové vědy.

Úkol: Doplň tabulku.

Název biominerálu	Chemický vzorec	Výskyt a funkce
uhličitan vápenatý (kalcit, aragonit)		 <p>tvoří pevné nanostrukturní bloky ve ..... či ve .....</p>
oxid křemičitý (křemen)		 <p>zpevňuje .....</p>
hydratovaný oxid křemičitý		 <p>vytváří ..... (tzv. frustulu)</p>
oxid železnato-železitý (magnetit)		 <p>nanokrystaly obalené lipidovou membránou tvoří orgány zvané .....; ty fungují jako střelky kompasu a umožňují magnetotaktickým bakteriím .....</p>
fosforečnan-hydroxid pentavápenatý (hydroxyapatit)		 <p>je součástí ..... a ....., nejtvrdějších částí lidského těla</p>
monohydrát šřavelanu vápenatého		 <p>v organismech nežádoucí, protože je hlavní složkou .....</p>

(Obrázky byly převzaty z <http://images.google.com>.)